

ЖЕНСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО ОБЩЕСТВО В БОЛГРАД /1876—1878/

МАРГАРИТА ЧОЛАКОВА

Българското женско движение представлява една от проявите на духовното ни Възраждане. През периода 1857—1878 г. възникват 61 женски организации, от които 46 в българските земи, 8 девически и 7 в емигрантските центрове. Първоначално те се оформят като културно-просветни средища, които активно подпомагат девическото образование, учебното и просветно дело в Македония и Одринска Тракия, българската възрожденска книжнина и театър. Наред с това откриват женски читалища и библиотеки, организират Цариградското изложение от 1873 г. С навлизане на революционното движение в решаваща фаза /1876—1878/ женското движение бележи качествено нов етап в своето развитие и се осъществява явна преориентация в неговата дейност. И докато преди Априлското въстание женските дружества спомагат за духовното издигане на нацията, то след това пряко подчиняват своите действия на националноосвободителните задачи. Една от съществените характеристики на този трети етап е формирането на нови женски организации — благотворителни. През лятото на 1876 г. се учредяват женски общества и комитети в емигрантските центрове Букурещ — два, Гюргево, Браила, Белград, Цариград и Болград, а през 1877 г. — "Милосърдие" в Търново¹.

На 2 август 1876 г. се сформира благотворително женско общество в Болград с цел да оказва "материална помощ на пострадалите" след погрома на Априлското въстание². Неправилно Елена Сюпюр посочва, че това е филиал към "благотворителния комитет на българските госпожи в Румъния", сформиран в Букурещ под ръководството на Елисавета Пулиева и Екатерина Ценович³. С положителност може да се твърди, че в Букурещ възникват две самостоятелни организации. Българското благодетелно женско дружество се сформира на 1 юли 1876 г. по инициатива на Екатерина Ценович, а на 15 юли с. г. Елисавета Пулиева основава "Филантропическия комитет на българските госпожи"⁴. Това е единственият случай на деление на жените по социален и политически признак⁵. Болградската женска организация се оформя като напълно самостоятелна и независима структура. Още с учредяването си тя приема свой устав, който регламентира целите, задачите и способите за тяхното осъществяване.

Благодарение на факта, че уставът е публикуван във в. "Български глас" може да се изследва структурата и да се сравни с другите благотворителни организации. Според чл. III обществото се съставя от "действителни членове", които се задължават да внасят ежемесечно определен членски внос⁶, който варира от 1 до 12 франка в зависимост от материалното положение.

През септември 1876 г. женското общество наброява 53 редовни членове⁷. Болградската организация е най-многочислена в сравнение с другите благотворителни общества и комитети. Въз основа на събраните данни за числения състав на емигрантските дружества отпадна твърдението, че те имат характер на акционни комитети и се състоят само от няколко членове. В списъка на женското общество в Болград личат имена на жени от известни болградски фамилии, като: Теодорович, Агура, Шпакович, Фитови, Грекови, Мумджиеви, Паничерски и редица други. Сред членовете открихме и няколко мъже. Подобни случаи има в женските дружества в Солун, Ловеч, Букурещ и др. Тези факти доказват, че женските дружества са отворени структури както за жени и девойки, така и за мъже.

Според чл. VI от устава настоятелството се състои от "6 личности, избрани измежду действителните членове"⁸. То включва председателка, касиерка и 4 членове събирателни. Предвид на създамата се обстановка след Априлското въстание изискват се бързи и оперативни действия. Това налага настоятелките да се събират един път седмично или по-често. Техните решения са законни, ако са присъствали най-малко четири членове. За първа председателка е избрана Ирина Хорозова, по-късно сменена от Мария Теодорович. Касиерка е Мария Константинович, а членове: Тодора Шпакович, Мария Фитова, Ана Христофорова, София Княжевич, Мария Попова и Елена Грекова, избрани за различни периоди⁹.

За събиране на волните помощи съгласно чл. VII от устава съществува "член сборщик". Такива членове има както в Болград, така и в околните селища. По същото време мъжкото благотворително общество в Болград има "настоятели на своите отдели по селата"¹⁰. Вероятно женското общество е изградено по същата организационна структура. Женският комитет на Елисавета Пулиева в Букурещ включва в настоятелството си "почетни членове" от различни селища. Успяхме да установим, че Ефросина Еременко, х. Стана Теодорова и х. Стана Зеленкова събират помощи от с. Вайсал¹¹; Мария Кирианова — от гр. Измаил¹²; Елена Кантониади, Стефана Станева и Екатерина Сарабеева — от с. Табак¹³; Анастасия Плакунова — от с. Шикирли Китай¹⁴ и др. Те са упълномощени да събират волни помощи от посочените селища, снабдени са със специални листове под номера и на практика изпълняват функциите на представители на женското общество в Болград. Последното започва да играе роля на централно по отношение на Измаил, Вълча, Табак, Вайсал и Шикирли Китай. По подобие на организациите в Букурещ и

Търново болградското общество създава свои филиали в посочените селища. Така през третия етап от развитието на женското движение /1876–1878 г./ се поставя началото на частична централизация в женското движение през Възраждането.

Наред с това уставът урежда финансови въпроси, вида и начина за водене на документацията. Капиталът се набира от членски внос и дарения в пари и вещи. Предвижда се строг ред и контрол при внасяне, отчитане и предаване на събраните суми. Настоятелството се задължава ежемесечно да обнародва сведения за финансовото състояние, а на годишното събрание се дава пълен и точен отчет за финансовото положение и разпределение на даренията сред пострадалото население. Предвижда се да се водят две "кондики": едната за действителните членове, а другата за събраните и изразходвани суми. През септември 1876 г. капиталът на женското общество възлиза на 1223 франка¹⁵. Всички листове за волна помощ са подпечатани с печата на организацията.

Болградското женско общество ярко се откроява с интензивната си дейност и контакти от останалите емигрантски дружества. Още в чл. XII на устава то регламентира, че настоятелството "може да влиза в споразумения с мъжкото благотворително общество в Болград или с когото намери за добре"¹⁶. В процеса на работа болградската организация установява връзки с женските дружества в Търново, Букурещ и Цариград, с БЦБО в Букурещ и ББО в Болград¹⁷, като запазва пълната си самостоятелност и действа независимо от благотворителните общества на мъжете.

Веднага след учредяването и изграждането на структури по места то пристъпва към осъществяване на основната си задача — подпомагане населението от пострадалите райони. В няколко поредни броя на в. "Български глас" настоятелството публикува "Възвание", "Приглашение" и "Подканване" с цел да подбуди благотворителността на хора от различни народности в полза на българите. Още през август 1876 г. то събира "387 парчета разни дрехи и вещи, пожертвувани в полза на страдащите християнски семейства на Балканския полуостров"¹⁸. В този случай се проявява загриженост не само към пострадалите българи, но и към останалото християнско население. Вероятно се имат предвид засегнатите от въстанията в Босна, Херцеговина и Черна гора, а така също и пострадалите от Сръбско-турската война през 1876 г. Налице е основно познаване на политическите събития и обстановка на Балканите. Женското общество преминава и към организирани действия в подкрепа на "падналите славяни на бойното поле"¹⁹. На 5 декември 1876 г. в Катедралния събор в Болград тържествено се отслужва панихида в памет на загиналите. Този политически акт е съвместна изява на женското благотворително общество и ББО в Болград и има за цел да покаже "духовния протест" на присъстващите и горещото съчувствие към "това свято дело"²⁰.

Наред с това женското общество изпраща помощи за пострадалите след

Априлското въстание. През септември 1876 г. волната помощ възлиза на 1223 франка и 393 парчета разни дрехи²¹. Според обнародваните списъци във в. "Български глас" в даренията се включват 520 души. Приведените данни дават възможност да се определи мащабната и широкообхватна дейност на болградската организация. Тези списъци хвърлят светлина и върху народностната принадлежност на дарителите. Трябва да отбележим, че това са преди всичко жени и мъже из средите на българската емиграция. Наред с тях се срещат имена от румънска, сръбска, руска, гръцка и други националности. Макар че женското общество в Болград е създадено и ръководено от българки, те се стремят да приобщат в своите действия и представители на други националности.

Паралелно с благотворителната дейност в Болград женското общество набира средства и от околните селища. През септември 1876 г. от с. Табак са внесени в касата на дружеството "една жълтица, един златен ирмил и 116 разни платнени неща"²². Ефросина Еременко, х. Стана Теодорова и х. Стана Зеленкова събират и предават "41 франка и 155 парчета вълнени и платнени" от с. Вайсал²³. Особено щедра се оказва помощта на населението от гр. Измаил. Според специално изпратения лист № 51 на Мария Кирианова са събрани 246 франка, а Мария и Ана Золотови дават още 100 франка²⁴. В началото на 1877 г. дарения правят и жителите на с. Шикирли Китай, "движени от състрадание към бедните и нещастни български семейства"²⁵. Учителката Анастасия Плакунова занася помощта в Болград²⁶. По този начин женското общество не само увеличава събраната помощ, но разширява обсега на своята дейност, като активизира населението, където няма женски дружества.

От особено значение е да се изясни по какъв начин се раздават събраните волни помощи. Първоначално женското общество ги предава на ББО в Болград²⁷, което от своя страна ги препраща на БЦБО в Букурещ. През месец ноември 1876 г. женското общество изпраща директно на БЦБО нова помощ за "нуждащите се съотечественици", състояща се от 995 броя вещи²⁸: кожуси, ризи, кърпи, чорапи, чаршафи и пр.²⁹ Олимпи Панов дава отчет на събрание на женското дружество "за способът, по който ние /БЦБП — б. а./ употребихме дрехите, които те ни бяха изпратили"³⁰. Няколко месеца по-късно женското общество изпраща "един денк дрехи, предопределени за пострадалите в отечеството ни семейства с 380 парчета платнени". Евлоги Георгиев има грижата да ги достави на женското дружество в Цариград. Впоследствие същият денк е предаден на "братя Гешооглу в Пловдив за пострадалите и бедни останали в Панагюрище"³¹.

Фактът, че женското общество в Болград изпраща събраните помощи чрез ББО в Болград, БЦБО в Букурещ и женското дружество в Цариград, може да се обясни със стремежа му към по-голяма самостоятелност и независимост от женските организации в Букурещ, но едва ли със слабата дейност на последните. По същото време букурещките българки събират значителни средства от

различни градове, дружества и частни лица.

Въпреки голямото количество дрехи, обувки, платове, лекарства и други вещи, които женските дружества изпращат на бедстващото население от пострадалите райони, те се оказват недостатъчни. В действителност нуждите на тези селища са многократно по-големи. "Местната благотворителност на страната, разорена преди няколко години от кървави събития и невероятни злоупотребления, е недостатъчна, за да облекчи злочестата участ на тези клетки хора"³². Това е една от причините, поради които женските дружества се обръщат към редица обществени организации в чужбина, към видни приятели на българския народ с цел политически да се ангажират представители на Великите сили в защита на българската национална кауза. Тази възможност е ясно осъзната от редица възрожденски дейци. На 11 август 1876 г. директорът на Болградската гимназия Павел Теодорович³³ предлага на Кирияк Цанков в Букурещ "да се направи от страна на българските госпожи или на българките едно оплакване към европейските госпожи или въобще към европейките, в което да се изложат варварствата на турците и теглата на българите". Това изложение трябва да има ясно изразен политически характер. Женското движение трябва "да съдейства да се спечелят симпатите на Европа към българите"³⁴.

С тази отговорна задача се заемат преди всичко женските общества и комитети в емигрантските центрове. Към тези призови се присъединява и женското общество в Болград, което моли "всички без разлика на вяра и народност да благоизволят да са притекат на помощ на злочестите страдалци". Възванието на женското общество в Болград е "в името на християнското милосердие и човеколюбие"³⁵.

Българското женско движение посреща с радост и надежда Освободителната война: "Петстотин годишният чакан от нас час настана. Руският топ изгърмя в Азия и Европа против вековния ни угнетител". Изразител на тези настроения става женското благотворително общество в Болград, което публикува "Възвание към българските жени" във в. "Български глас"³⁶. В него наред с въздушевлението се прави трезва, реална оценка на новосъздаденото положение. Търсят се пътищата и формите за действие от страна на женските дружества. Настоятелството приканва българките от емигрантските центрове: "Нека секоя от нас пожертва възможното на олтара на отечественото ни освобождение"³⁷. Прокарана е идеята, че българският народ не може и не трябва да чака освобождението си. Той трябва сам да го извоюва: "Свобода без жертви и кръв са не добива". И докато пътят на мъжете е като доброволци в Българското опълчение, то "жените не трябва да стоят със скръстени ръце, а святата им длъжност ги кара да помогнат на страдащите българки в нашето отечество — България". Тази цялостна концепция за свободата и пътищата, по които трябва да се постигне, е още едно доказателство за политическа активност и идейна зрелост. Възванието и цялостната по-нататъшна дейност на женското общество в Болград са ярък

израз за това как националноосвободителните борби и политическите въпроси изпълват все повече със смисъл и съдържание дейността на едно женско дружество преди Освобождението.

Още през май 1877 г. женското благотворително общество в Болград събира волни помощи сред жените, учителките и учениците от девическите училища в града. Особено ценни дарения правят: Мария Минкова — златни обици; Екатерина Радионова — златен пръстен; Ал. Костеску — златни обици и златен пръстен; Елена Грекова — стенен часовник и др.³⁸ Наред с тях в даренията участват директорката на девическото училище Надежда Пол, учителките Анна Сирмаджиева и Равена Станчова и 20 ученички подаряват различни предмети "в полза на ранените от българските дружини"³⁹. Благодарение на голямото количество събрани бижута и предмети женското общество в Болград разиграва лотария с около 400 билета. Лотарията се тегли на 19 юли 1877 г. "в залата на госпожа Константинович", касиерка на женското общество. Със специално обявление се поканват "сичките господа и госпожи от града така и от другите места... да присъстват на тегленето на билетите"⁴⁰. В следващия брой на в. "Български глас" са публикувани 40 печеливши номера. Настоятелството предава предметите на В. Василев — председател на мъжкото благотворително общество, който да ги раздаде⁴¹. С получените пари женското благотворително общество закупува за Българското опълчение "1000 хасени касинки и други потребни за тях неща" и ги изпраща на "генерала Столетов в Свищов"⁴². В писмо до края на юни 1877 г. настоятелството пише до ген. Столетов, "ако има още нужда от подобни неща опълчението, то да му отговори и това дружество ще изпрати още колкото може"⁴³. През юли същата организация предава на Иван Ст. Иванов /Калянджи/⁴⁴ нова пратка за "амбуланцата на българските войници", която е предоставена в Търново⁴⁵.

Така женското благотворително общество в Болград и неговите филиали в Измаил, Табак, Вълча, Шикирли Китай и Вайсал своевременно, активно и организирано се включват в помощните акции след програма на Априлското въстание и по време на Освободителната война. Те добре осъзнават създаването се положение в българските земи и подпомагат пострадалите, руските войски и Българското опълчение. Във всички техни документи от това време проличава ясното съзнание за принадлежност към българската нация и готовност за морално и материално подпомагане на нуждаещите се. Освен това женското общество в Болград се стреми да ангажира европейската прогресивна общност в полза на българската национална кауза. Със своите действия женското общество в Болград се утвърждава като една от най-активните организации в емигрантските центрове.

БЕЛЕЖКИ

¹ Подробно вж.: Чолакова, М. Българското женско движение през Възраждането /1857–1878/, С., 1994, 320 с.

² Български глас, г. I, бр. 21, 4 септември 1876.

³ Сюпиур, Е. Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX век, С., 1982, с. 226.

⁴ Нова България, г. I, бр. 11, 3 юли 1876; Български глас, г. I, бр. 12, 6 юли 1876; НБКМ — БИА, II А 7348.

⁵ Жечев, Н. Букурещ — културно средище на българите през Възраждането, С., 1991, с. 280.

⁶ Български глас, г. I, бр. 21, 4 септември 1876.

⁷ Български глас, г. I, бр. 23, 18 септември 1876.

⁸ Български глас, г. I, бр. 21, 4 септември 1876.

⁹ НБКМ — БИА, II А 2517. Писмо на женското благотворително общество в Болград до БЦБО в Букурещ от 18 ноември 1876; Стара планина, г. I, бр. 3, 18 август 1876.

¹⁰ Български глас, г. I, бр. 50, 28 май 1877.

¹¹ Български глас, г. I, бр. 26, 16 октомври 1876.

¹² Български глас, г. I, бр. 30, 20 ноември 1876.

¹³ Български глас, г. I, бр. 23, 18 септември 1876.

¹⁴ Български глас, г. I, бр. 39, 5 март 1877.

¹⁵ Български глас, г. I, бр. 23, 18 септември 1876.

¹⁶ Български глас, г. I, бр. 21, 4 септември 1876.

¹⁷ НБКМ — БИА, II А 2571; Български глас, г. I, бр. 31, 27 ноември 1876.

¹⁸ НБКМ — БИА, II Д 1326. Писмо на ББО в Болград до БЦБО в Букурещ от 20 август 1876.

¹⁹ Български глас, г. I, бр. 31, 27 ноември 1876.

²⁰ Български глас, г. I, бр. 32, 4 декември 1876; бр. 33, 24 декември 1876.

²¹ Български глас, г. I, бр. 23, 18 септември 1876.

²² Пак там.

²³ Български глас, г. I, бр. 26, 16 октомври 1876.

²⁴ Български глас, г. I, бр. 30, 20 ноември 1876.

²⁵ Български глас, г. I, бр. 39, 5 март 1877.

²⁶ Сюпиур, Е. Цит. съч., с. 189.

²⁷ НБКМ — БИА, II Д 1326. Писмо на ББО в Болград до БЦБО в Букурещ от 20 август 1876.

²⁸ Подробният опис на вещите е публикуван във в. "Български глас", г. I, бр. 31, 27 ноември 1876.

²⁹ Априлско въстание, т. II, С., 1955, с. 113. Писмо на женското благотворително общество в Болград до БЦБО в Букурещ от 18 ноември 1876.

³⁰ Руско-турската освободителна война 1877–1878. Документален сборник, С., 1979, с. 79.

³¹ Напредък, г. XI, бр. 125, 1 април 1877; Български глас, г. I, бр. 46, 30 април 1877.

³² Стара планина, г. I, бр. 2, 14 август 1876.

³³ Дончев, Д. Болградската гимназия през 1858–1878. — В: Болградската гимназия. Сборник по случай 135 години от основаването ѝ. С., 1993, с. 52.

³⁴ Априлско въстание, т. II, с. 65. Писмо на Павел Теотодоревич до Кирияк Цанков в Букурещ от 11 август 1876 г.

³⁵ Стара планина, г. I, бр. 3, 18 август 1876; Български глас, г. I, бр. 17, 10 август 1876.

³⁶ Български глас, г. I, бр. 46, 30 април 1877.

³⁷ Пак там.

³⁸ Български глас, г. I, бр. 49, 21 май 1877.

³⁹ Пак там.

⁴⁰ Български глас, г. II, бр. 1, 18 юни 1877.

⁴¹ Български глас, г. II, бр. 2, 28 юни 1877.

⁴² НБКМ — БИА, ф. 5, а. е. 7, л. 343. Писмо на Иван Иванов от Болград до Кирияк Цанков в Букурещ от 28 юни 1877; Български глас, г. II, бр. 3, 2 юли 1877.

⁴³ Български глас, г. II, бр. 3, 2 юли 1877.

⁴⁴ Дончев, Д. Цит. съч., 43—44.

⁴⁵ НБКМ — БИА, ф. 5, а. е. 7, л. 343—347.

ЗА РОЛЯТА И МЯСТОТО НА ЮЖНОРУСКИТЕ БЪЛГАРИ ПРИ ПОЯВАТА НА РУСОФОБСТВОТО

ИВАН СТОЯНОВ

Русофилството и русофобството като явления съпътстват развитието на българското общество в продължение на почти 200 години. От края на XVIII и началото на XIX в., когато идеята, че Русия ще помогне на българите да се освободят, добива плът и кръв, се заражда и страхът от смяната на едно чуждо владичество с друго, пък било то и руско. Не е случаен фактът, че този въпрос вълнува още първата устойчива политическа организация на българската буржоазия, формирана в началото на XIX в. в Букурещ под ръководството на Софроний Врачански. Известно е, че крилото на Иван Замбин държи за присъединяване към Русия на българските земи и българския народ. В същото време групата на Софроний приема руското покровителство, но ратува за самостоятелност на българите.

В историческите изследвания, разглеждащи руско-българските и българо-руските отношения през XIX и XX в., понятията русофилство и русофобство са неизменен спътник на повествованието. Разбира се, тук става въпрос за съдържанието, а не за формата, тъй като филството и фобството по отношение на Русия стават особено актуални в последните десетилетия на XIX век. По това време едва ли не българското общество и българският политически живот се разделят на две - русофили и русофоби. Това е така само на пръв поглед, защото през този период русофилството, русофобството и техните производни са по-скоро вътрешнопартизански проблеми отколкото съществени въпроси за съдбата на България.

Историческата наука е все още в дълг към разкриването на корените и съдържанието на това явление. Има опити в това отношение¹, но в повечето случаи те са направени от гледна точка на групови, социални и партийни пристрастия, което в никакъв случай не допринася за изясняване на същностната страна на нещата. Филството и фобството трябва да се изследват от гледна точка на времето, в което се появяват, а не от гледна точка на авторовото време. В про-